

- 2.1 บรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น
(Library Science : General and Introduction Courses)
 - 2.2 ระบบงานห้องสมุด
(Library System)
 - 2.3 การบริหาร/การจัดการงานห้องสมุด
(Library Administration / Management)
 - 2.4 การจัดการทรัพยากรและองค์การ
(Collection Management & Organization)
 - 2.5 การศึกษาผู้ใช้
(User Education / User Studies)
 - 2.6 การบริการผู้ใช้และบริการอ้างอิง
(User Service/ Reference Service)
 - 2.7 ทรัพยากรห้องสมุด
(Library Resources)
 - 2.8 เทคนิคและเครื่องมือทางบรรณานุกรม
(Bibliographic Tools and Techniques)
3. วิชาที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ แบ่งออกเป็น 6 หมวด ตามที่มีการเสนอแนะดังนี้
 - 3.1 การศึกษา
(Education)
 - 3.2 การบริหาร การจัดการ และการบัญชี
(Administration/ Management/ Accounting)
 - 3.3 การสื่อสาร
(Communications)
 - 3.4 ภาษาต่างประเทศ
(Foreign Language)
 - 3.5 เศรษฐศาสตร์
(Economics)
 - 3.6 การวิจัย
(Research)

จากการสำรวจผลงานวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันที่เปิดสอนของประเทศในเอเชีย โดย อับดัล ซาท์ทาร์ ชาวคร์รี (Abdus Sattar Chaudhry 1988 : 187-202) สามารถสรุปรายวิชาด้านสารนิเทศศาสตร์ในสถาบันที่เปิดสอนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาโทของประเทศในเอเชียได้เป็น 5 กลุ่ม และรายวิชาต่าง ๆ ที่จัดไว้ในแต่ละกลุ่ม ดังนี้

- 1) การจัดเก็บและการค้นคืนสารนิเทศ
(Information Storage and Retrieval)
 - 1.1) การทำบัตรรายการและจัดหมวดหมู่ขั้นสูง
(Advanced Cataloging & Classification)
 - 1.2) การจัดเก็บและการค้นคืนสารนิเทศ
(Information Storage & Retrieval)
 - 1.3) การเอกสารและการค้นคืนสารนิเทศ
(Documentation & Information Retrieval)
 - 1.4) การบริการการทำสารสังเขปและดรรชนี
(Abstracting and Indexing Services)
 - 1.5) สารนิเทศศาสตร์เบื้องต้น
(Introduction to Information Science)
 - 1.6) การประมวลผลและการดำเนินงานสารนิเทศ
(Information Processing & Organization)
 - 1.7) ระบบการจัดเก็บและการค้นคืนสารนิเทศ
(Information Storage & Retrieval System)
 - 1.8) การเอกสารเบื้องต้น
(Introduction to Documentation)
 - 1.9) การประมวลผลสารนิเทศ
(Information Processing)
 - 1.10) สถิติพื้นฐานและสารนิเทศศาสตร์
(Elements of Statistics & Information Science)
 - 1.11) การเอกสารและการค้นคืนสารนิเทศ
(Documentation & Information Retrieval Work)

- 1.12) สัมมนาเรื่องการจัดหมู่และการทำดัชนี
(Seminar in Classification & Indexing)
- 1.13) การวิเคราะห์สารสนเทศ
(Information Analysis)
- 1.14) การจัดหมวดหมู่ขั้นสูงและการทำดัชนีขั้นสูง
(Depth Classification and Advanced Indexing)
- 1.15) การทำดัชนี, สารสังเขปและการถ่ายสำเนาเอกสาร
(Indexing, Abstracting & Reprography)
- 1.16) การจัดหมวดหมู่ขั้นสูง (ทฤษฎี)
(Depth Classification) (Theory)
- 1.17) การจัดหมวดหมู่ขั้นสูง (ทฤษฎี)
(Advanced Classification) (Theory)
- 1.18) การจัดหมวดหมู่และการทำดัชนีขั้นสูง
(Advances in Classification & Indexing)
- 1.19) การค้นคืนสารสนเทศ
(Information Retrieval)

2) ระบบและโปรแกรมสารสนเทศ

- (Information Systems and Programs)
- 2.1) ระบบสารสนเทศสำหรับแผนงานสุขภาพและอุตสาหกรรม
(Information Systems for Planning Health, and Industry)
 - 2.2) แหล่งและวัสดุสารสนเทศ
(Information Resources and Materials)
 - 2.3) บริการและแหล่งสารสนเทศ
(Information Services and Sources)
 - 2.4) โปรแกรมและระบบบริการสารสนเทศแห่งชาติ ภูมิภาค และโลก
(National, Regional and Global Information Systems, Services and Programs)
 - 2.5) ระบบและโปรแกรมสารสนเทศ
(Information Systems and Programs)

- 2.6) การบริการสารนิเทศ
(Information Services)
 - 2.7) ระบบสารนิเทศ
(Information Systems)
 - 2.8) เรื่องเฉพาะด้านในสารนิเทศศาสตร์
(Special Topics in Information Science)
 - 2.9) สื่อสารนิเทศ
(Information Media)
 - 2.10) ทรัพยากรสารนิเทศและการบริการ
(Information Resources and Services)
 - 2.11) แหล่งและสื่อสารนิเทศ
(Information Sources and Media)
 - 2.12) ระบบสารนิเทศสำหรับการอุตสาหกรรม
(Industrial Information Systems)
- 3) ห้องสมุดอัตโนมัติ
(Library Automation)
- 3.1) ห้องสมุดอัตโนมัติ
(Library Automation)
 - 3.2) บริการของห้องสมุดและสารนิเทศโดยใช้เครื่องจักรกล
(Mechanization of Library & Information Services)
 - 3.3) เทคโนโลยีสารนิเทศและการออกแบบระบบ
(Information Technology & Systems Designing)
 - 3.4) การประมวลผลข้อมูลในห้องสมุด
(Data Processing in Libraries)
 - 3.5) สารนิเทศศาสตร์และเทคโนโลยี
(Information Science and Technology)
 - 3.6) เทคนิคปฏิบัติการคอมพิวเตอร์
(Computer Operations Technique)

- 3.7) เทคโนโลยีสารสนเทศ
(Information Technology)
 - 3.8) การดำเนินงานสารสนเทศด้วยจักรกล
(Mechanization in Information Handling)
 - 3.9) การประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุด
(Computer Applications in Libraries)
 - 3.10) การประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดเก็บสารสนเทศ
(Computer Applications in Information Storage)
 - 3.11) คอมพิวเตอร์และการประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์ในห้องสมุด
(Computer and Its Applications in Libraries)
- 4) ทฤษฎีสารสนเทศและการสื่อสาร
(Information and Communication Theory)
- 4.1) จักรวาลของความรู้
(Universe of Knowledge (its Structure))
 - 4.2) สารสนเทศศาสตร์
(Information Science)
 - 4.3) สารสนเทศและการดำเนินงานสารสนเทศ
(Informatics)
 - 4.4) สารสนเทศและสังคม
(Information and Society)
 - 4.5) สารสนเทศและการสื่อสาร
(Information and Communication)
 - 4.6) การสื่อสารสารสนเทศและสังคม
(Information Communication and Society)
 - 4.7) สิ่งแวดล้อมสารสนเทศ
(Information Environment)
 - 4.8) วิวัฒนาการและรูปแบบของความรู้
(Evolution and Patterns of Knowledge)
 - 4.9) พื้นฐานสารสนเทศศาสตร์
(Foundation of Information Science)

- 4.10) พื้นฐานและพัฒนาการขององค์การแห่งความรู้
(Foundation and Development of Organization of Knowledge)
 - 4.11) โครงสร้างสารสนเทศ
(Structure of Information)
- 5) การวิเคราะห์ระบบ
(Systems Analysis)
- 5.1) การวิเคราะห์ระบบ
(Systems Analysis)
 - 5.2) การจัดดำเนินงานห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศอย่างเป็นระบบ
(Scientific Management of Libraries and Information Centers)
 - 5.3) เทคนิคการจัดการและวิเคราะห์ระบบ
(Management Techniques and Systems Analysis)
 - 5.4) การจัดระบบสารสนเทศ
(Information Systems Management)
 - 5.5) การวิเคราะห์ระบบงานห้องสมุดและระเบียบวิธีทางสถิติเบื้องต้น
(Library Systems Analysis and Elements of Statistical Methods)
 - 5.6) การดำเนินงานของตัวแทนสารสนเทศ
(Management of Information Agencies)
 - 5.7) องค์กรและการจัดการระบบสารสนเทศ
(Information Systems Organization and Management)
 - 5.8) การวิเคราะห์ระบบในบรรณารักษศาสตร์
(Systems Analysis in Library Science)
 - 5.9) องค์กรระบบสารสนเทศ
(Information Systems Organization)

การศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในอนาคต

ผลกระทบต่อหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จีรวรรณ
ภักดิ์บุตร (2529 : 5) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอนที่ควร
เปลี่ยนแปลงดังนี้ คือ

- 1) ปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาดแรงงาน
และความต้องการของประเทศ โดยเฉพาะเน้นศึกษาในวิชาการออกแบบวิเคราะห์ระบบ
การวิจัย การดำเนินงาน และการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์
- 2) ควรส่งเสริมให้นักศึกษาจากสาขาวิชาอื่น นอกเหนือจากสาขาทาง
มนุษยศาสตร์มีโอกาสเข้าศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะในสาขาสังคมศาสตร์และสาขา
วิทยาศาสตร์ประยุกต์ เนื่องจากมีพื้นฐานการศึกษาที่จะสนับสนุนให้เรียนทางคอมพิวเตอร์ได้
- 3) ผู้สอนควรเพิ่มพูนความรู้ และความชำนาญ ตลอดจนติดตามความก้าวหน้า
ทางวิชาการ เทคโนโลยี และวิธีการปฏิบัติงาน
- 4) หน่วยงานห้องสมุดควรให้ความร่วมมือในการเตรียมการและรับการฝึก
ภาคปฏิบัติของนักศึกษา เพื่อให้ได้บรรณารักษ์หรือนักสารนิเทศที่มีพร้อมทั้งความรู้ และความ
ชำนาญจากการผ่านการฝึกอบรมมาแล้วเป็นอย่างดี
- 5) สนับสนุนให้มีการฝึกอบรมนอกเหนือจากการปฏิบัติงาน หรือระหว่าง
ปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ของบรรณารักษ์ หรือนักสารนิเทศที่ปฏิบัติงานอยู่แล้ว ให้มี
โอกาสติดตามความก้าวหน้าของวิทยาการสมัยใหม่

สหทยา สิริสุนันต์, 2533 : 37) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในอนาคตว่า บรรณารักษ์หรือนักสารนิเทศควรมี
พื้นฐานความรู้ปริญญาตรีในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง และความรู้ในระดับปริญญาโททาง
บรรณารักษศาสตร์หรือสารนิเทศศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นสหสาขาวิชาที่สอดคล้องกับหลักสูตร
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งมีสถาบันที่เปิดสอนเปิดรับนักศึกษา
โดยนักศึกษาไม่จำเป็นต้องจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีในสาขาบรรณารักษศาสตร์หรือ
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

อุพิน เตชะมณี (2529 : 44-48) ได้ให้ความคิดเห็นเห็นว่า บทบาทของ
บรรณารักษ์หรือนักสารนิเทศในระดับปริญญาตรีควรเป็นนักปฏิบัติมากกว่านักวิชาการ
โดยจะต้องมีทักษะในการใช้เครื่องมือทางวิชาชีพสำหรับจัดระบบสารนิเทศ และเรียกค้น
สารนิเทศได้ 60% และความรู้ทางด้านวิชาการ 40% ส่วนบทบาทของบรรณารักษ์ หรือ
นักบริการสารนิเทศระดับปริญญาโทควรเป็นนักวิชาการมากกว่านักปฏิบัติ กล่าวคือ จะต้อง

ความรู้ด้านปรัชญา วิชาการ 60% และทักษะในการใช้เครื่องมือทางวิชาชีพสำหรับการสร้างระบบสารนิเทศ และเรือกั้นสารนิเทศ 40% และประภาวดี สืบสนธิ์ (2529 : 23-24) กล่าวว่า บทบาทของบรรณารักษ์ นักสารนิเทศในอนาคตจะต้องมีความรู้ความสามารถในการวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ในการแสวงหาสิ่งใหม่ในการดำเนินงาน

ฮาร์เวิร์ด-วิลเลียมส์ (Harward-Williams, 1989 : 2-13) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในอนาคตไว้ดังนี้คือ

1) สถาบันการศึกษาที่สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ควรเปิดสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับวรรณกรรมของสาขาอื่น ๆ ได้แก่ วรรณกรรมล้านพาลีซศาสตร์ อุตสาหกรรมศาสตร์ นอกเหนือจากรายวิชาที่เปิดสอนทางด้านจดหมายเหตุ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

2) เพิ่มคำว่า สารนิเทศศาสตร์ ต่อท้ายวิชาบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาวิชาที่เปิดสอน เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้สำเร็จการศึกษาหางานทำได้ง่ายขึ้น

3) เน้นการผลิตบรรณารักษ์เพื่อธุรกิจเอกชน ที่มุ่งให้บริการข่าวสารที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้มากกว่าเพียงแค่ให้บริการหรือจัดกิจกรรมห้องสมุด

ในปี ค.ศ. 1986 ซึ่งเป็นวาระครบรอบ 100 ปีของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศสหรัฐอเมริกา สมาคมห้องสมุดเฉพาะได้ส่งแบบสอบถามไปยังสถาบันการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์หลายแห่ง เพื่อถามถึงการเปลี่ยนแปลงในการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อวิชาชีพนี้ ซึ่งได้รับคำตอบบางประเด็นที่น่าสนใจต่อการพัฒนาการสอนในรายวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เป็นอย่างซึ้ง (Special Library, 1986 : 217-225 อ้างถึงใน สุขุม เฉลยทรัพย์, 2533 : 46) ซึ่งพอสรุปแนวความคิดเห็นได้ดังต่อไปนี้

1) มีการเปลี่ยนแปลงผลกระทบของเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ต้องเพิ่มเติมรายวิชาใหม่ ๆ ไว้ในหลักสูตร

2) วิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์จะพัฒนามาจากแรงงานอิสระ เป็นวิชาชีพทางเทคโนโลยีอิสระมากยิ่งขึ้น

3) มีสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนในระดับปริญญาเอกเพิ่มมากขึ้นเป็น 23 แห่ง ในปัจจุบันมีผลต่อการพัฒนาการศึกษาในวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เป็นอย่างมาก

4) ห้องปฏิบัติการไมโครคอมพิวเตอร์ เข้ามามีบทบาทแทนห้องบริการหนังสือ
อ้างอิงทำให้สะดวกต่อการเรียนการสอน.

5) คำว่า บรรณารักษ์ จะเปลี่ยนแปลงไปและเรียกชื่อด้วยชื่ออื่น เช่น
ผู้จัดการสารนิเทศ เป็นต้น แต่การปฏิบัติหน้าที่ยังคงเหมือนเดิมเพียงแต่มีเครื่องมือในการ
ปฏิบัติงานที่ทันสมัยขึ้น

6) มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชื่อของสถาบันการศึกษาเป็นโรงเรียน
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เพื่อพัฒนาหลักสูตรทางด้านสารนิเทศศาสตร์ให้
สอดคล้องกับการจัดการสารนิเทศในปัจจุบัน

จากการสำรวจและวิจัยเกี่ยวกับรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับสารนิเทศศาสตร์พบว่า
อยู่ในกลุ่มรายวิชาที่สำคัญ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มโปรแกรมวิชาคอมพิวเตอร์ศาสตร์ กลุ่ม
วิชาบรรณารักษศาสตร์ และกลุ่มโปรแกรมธุรกิจและการจัดการ (Svenonius and
Witthus, 1981 : 299) ผู้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสารนิเทศจึงมีโอกาสได้ศึกษา
รายวิชาต่าง ๆ ตามความสามารถทางวิชาชีพ การเรียนในกลุ่มวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้
พัฒนาเป็นกลุ่มวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และคาดว่าในอนาคตจะกลายมา
เป็นกลุ่มโปรแกรมวิชาสารนิเทศศาสตร์โดยตรง (สุขุม เฉลยทรัพย์, 2533 : 47) ดังเช่น
ในประเทศไทยก็มีการเปลี่ยนแปลง อย่างเช่นในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7
ทบวงมหาวิทยาลัยได้ให้ความเห็นชอบให้ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้จัดตั้งเป็นคณะสารนิเทศศาสตร์ นับเป็นแห่งแรกในประเทศ
เนื่องจากทบวงมหาวิทยาลัยตระหนักถึงความต้องการของประเทศด้านทรัพยากรมนุษย์ระดับ
ปริญญาที่มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการสารนิเทศตามทิศทางการใหม่ ซึ่งประเทศจะต้อง
เผชิญทั้งในปัจจุบันและอนาคต (พจน์ สะเพียรชัย, 2534 : 4)

วิเคราะห์หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับปริญญาโทในประเทศไทย

ในการวิเคราะห์หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับปริญญาโทของมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในประเทศไทย ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และคู่มือการศึกษาระดับปริญญาโทจำนวน 6 สถาบัน ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยจะกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ คือ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง และรายวิชาของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จากการศึกษาเอกสารหลักสูตร

บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาโทของสถาบันที่เปิดสอนพบว่า ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างผู้สอนด้านบรรณารักษศาสตร์และ/หรือสารนิเทศศาสตร์ เพื่อผลิตมหาบัณฑิต เป็นผู้นำทางด้านวิชาชีพและผู้บริหารระดับสูงทางบรรณารักษศาสตร์และ/หรือสารนิเทศศาสตร์

จุดมุ่งหมายอื่น ๆ ในการผลิตมหาบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และ/หรือสารนิเทศศาสตร์จะเน้นถึงความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นนักวิชาการที่สามารถทำการค้นคว้าวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และ/หรือสารนิเทศศาสตร์ ความแตกต่างมีดังนี้ คือ ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างผู้ชำนาญด้านพัฒนาเทคนิคในทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตบรรณารักษ์และนักวิชาการระดับสูง ซึ่งสามารถผสมผสานวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์กับสาขาวิชาอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชน ดังรายละเอียดตารางแสดงให้เห็นจุดมุ่งหมายของแต่ละสถาบันตามตาราง 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบจุดมุ่งหมายของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์
และสารนิเทศศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

มหาวิทยาลัย	ชื่อหลักสูตร	จุดมุ่งหมาย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	อม.	เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้หรือพร้อมทางวิชาการสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในตำแหน่งทางวิชาชีพ ได้แก่ ผู้บริหารห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ บรรณารักษ์ บรรณสารารักษ์ นักเอกสารสนเทศ และผู้สอนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ศศ.ม.	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อผลิตมหาบัณฑิตที่เป็นผู้นำทางด้านวิชาชีพและผู้บริหารระดับสูงทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ 2. เพื่อผลิตมหาบัณฑิตที่มีประสิทธิภาพสูงสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่พัฒนางานห้องสมุดหรือศูนย์สารนิเทศ 3. เพื่อผลิตผู้สอนด้านบรรณารักษศาสตร์หรือสารนิเทศศาสตร์ 4. เพื่อผลิตนักวิชาการที่สามารถทำการค้นคว้าวิจัยทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคาม	กศ.ม.	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อสร้างผู้นำทางวิชาชีพ 2. เพื่อสร้างผู้สอนที่สามารถพัฒนาวิชาบรรณารักษศาสตร์
	ศศ.ม.	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อสร้างผู้นำในด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

ตาราง 2 (ต่อ)

มหาวิทยาลัย	ชื่อหลักสูตร	จุดมุ่งหมาย
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี	ศศ.ม.	<p>2. เพื่อสร้างผู้ชำนาญด้านพัฒนาเทคนิคในทาง บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์</p> <p>1. เพื่อผลิตบรรณารักษ์และนักวิชาการระดับสูง สำหรับการบริหารและปฏิบัติงานวิชาชีพบรรณา- รักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์</p> <p>2. เพื่อผลิตบรรณารักษ์และนักวิชาการระดับสูง ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวิชาชีพบรรณารักษ- ศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์โดยการวิจัย</p> <p>3. เพื่อผลิตบรรณารักษ์และนักวิชาการระดับสูง ซึ่งสามารถผสมผสานวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์กับสาขาวิชาอื่นๆ เพื่อการ พัฒนาชุมชน</p>
มหาวิทยาลัยรามคำแหง	ศศ.ม.	<p>1. เพื่อผลิตบุคลากรที่มีความรู้และความสามารถ ในการใช้เทคโนโลยีสารนิเทศเพื่อการจัดการ และให้บริการสารนิเทศในองค์กรต่าง ๆ ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ</p> <p>2. เพื่อผลิตผู้บริหารและผู้ให้บริการสารนิเทศที่มี ความรู้และความสามารถในสาขาวิชาบรรณา- รักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับสูง</p> <p>3. เพื่อผลิตอาจารย์สอนสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์</p>

ตาราง 2 (ต่อ)

มหาวิทยาลัย	ชื่อหลักสูตร	จุดมุ่งหมาย
		4. เพื่อผลิตบุคลากรให้มีความรู้ในระเบียบวิธีวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ 5. เพื่อส่งเสริมการศึกษาและความก้าวหน้าทางด้านวิชาการที่เกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง 6. เพื่อสนองความต้องการของตลาดงานในการผลิตบุคลากรทางด้านวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ที่มีความรู้และความชำนาญเฉพาะด้าน

2. โครงสร้างหลักสูตร ในการกำหนดโครงสร้างของหลักสูตรแต่ละสถาบัน จะยึดถือเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรปริญญาโท พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2533 โดยมีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 36 หน่วยกิต (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2531 ; 2533) ฉะนั้นจำนวนหน่วยกิตของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของมหาวิทยาลัยทั้ง 6 แห่งจึงมีความแตกต่างกันน้อยมาก คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร และมหาสารคาม ในหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยรามคำแหง กำหนดจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 48 หน่วยกิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวนหน่วยกิตรวม 42 หน่วยกิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร และมหาสารคามในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขามหาวิทยาลัยและสารนิเทศศาสตร์) จำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 40 หน่วยกิต และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรอย่างน้อย 45 หน่วยกิต ดังรายละเอียดตารางเปรียบเทียบหน่วยกิตระหว่างมหาวิทยาลัยตามตาราง 3

ตาราง 3 เปรียบเทียบจำนวนหน่วยกิตรวมของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

มหาวิทยาลัย	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อ.ม.	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศศ.ม.	มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ ศศ.ม.	มหาวิทยาลัย ราชภัฏนคร ศศ.ม.	มหา.ประสานมิตร และ มหาสารคาม	
					ศศ.ม. ¹	ศศ.ม.
รายวิชาบังคับ	15	18	22	18	13	19
รายวิชาเลือก	-	-	-	12	-	-
รายวิชาเลือก วิชานพนธ์	21	15	14	6	8	15
วิชาบังคับขั้นพื้นฐานทาง การศึกษา	12	9	9	12	6	6
วิชาเลือกเสรี	-	-	-	-	12	-
จำนวนหน่วยกิตรวมตลอด หลักสูตร	48	42	45	48	48	40

(จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532 : 1-2 ; มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531 : 290-296 ; มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529 : 152-161 ; มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2531 : 151-152 ; มหาวิทยาลัยราชภัฏนคร, 2535 : 24-26)

¹ในหลักสูตรการศึกษาหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรและมหาสารคาม ในโครงสร้างหลักสูตรกำหนดจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 48 หน่วยกิต ดังนั้นนักศึกษาจะต้องเลือกเรียนกระบวนวิชาเลือกเสรี หรือวิชาเลือกเพิ่มเติมอีกไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต

หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ กำหนดโครงสร้างหลักสูตรและจำนวนหน่วยกิตในวิชาต่าง ๆ วิชาที่มีความแตกต่างด้านจำนวนหน่วยกิตตามจุดมุ่งหมายที่เฉพาะของแต่ละมหาวิทยาลัยคั้งนี้คือ จุดนำลงกรณมหาวิทยาลัยกำหนดให้เรียนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 48 หน่วยกิต คือ จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน 36 หน่วยกิต เป็นกระบวนวิชาบังคับ 15 หน่วยกิต วิชาเลือก 21 หน่วยกิต และจำนวนหน่วยกิตวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต (จุดนำลงกรณมหาวิทยาลัย, 2532 : 2) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กำหนดให้เรียนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 42 หน่วยกิต คือ จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน 33 หน่วยกิต เป็นกระบวนวิชาบังคับ 18 หน่วยกิต วิชาเลือก 15 หน่วยกิต และวิทยานิพนธ์ 9 หน่วยกิต (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531 : 290-293) มหาวิทยาลัยรามคำแหงกำหนดให้เรียนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 48 หน่วยกิต เป็นกระบวนวิชาบังคับ 18 หน่วยกิต วิชาเอก 12 หน่วยกิต วิชาเลือก 6 หน่วยกิตและกระบวนวิชาวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535 : 24) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ใช้หลักสูตรเดียวกันโดยเปิดสอนเป็น 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขามหาวิทยาลัยและสารนิเทศศาสตร์) กำหนดให้เรียนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 40 หน่วยกิต เป็นกระบวนวิชาบังคับ 19 หน่วยกิต วิชาเอกเลือก 10 หน่วยกิต วิชาเอกเลือกเสรีไม่น้อยกว่า 5 หน่วยกิตและวิทยานิพนธ์ 6 หน่วยกิต อีกหนึ่งหลักสูตรคือ การศึกษามหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) กำหนดหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 48 หน่วยกิต เป็นหมวดวิชาพื้นฐานการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต หมวดวิชาบังคับ 13 หน่วยกิต วิชาเอกเลือกไม่น้อยกว่า 8 หน่วยกิต หมวดวิชาเลือกเสรีไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต และวิทยานิพนธ์ 8 หน่วยกิต (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529 : 152-161 ; 286-298) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำหนดให้เรียนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 45 หน่วยกิต เป็นกระบวนวิชาบังคับ 22 หน่วยกิต วิชาเลือก 14 หน่วยกิต และกระบวนวิชาวิทยานิพนธ์ 9 หน่วยกิต (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2531 : 151-152)

จากโครงสร้างหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของทั้ง 6 มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนระดับปริญญาโท จะเห็นได้ว่าจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) ของจุดนำลงกรณมหาวิทยาลัยและหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคาม มหาวิทยาลัยรามคำแหงมีจำนวนมากที่สุด คือ 48 หน่วยกิต รองลงมามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานีคือ 45 หน่วยกิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร และมหาสารคามในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขามหาวิทยาลัยและสารนิเทศศาสตร์)

จำนวน 42 หน่วยกิต และ 40 หน่วยกิตตามลำดับ

สำหรับกระบวนวิชาวิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นกระบวนวิชาหนึ่งในการศึกษาระดับปริญญาโท มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ศึกษาวิเคราะห์และวิจัยในสาขาวิชาที่ศึกษาเพื่อนำความรู้ดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง หลักสูตรในระดับปริญญาโทของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จึงกำหนดให้ท้าววิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา มหาวิทยาลัยทั้ง 6 แห่งกำหนดโครงสร้างของหลักสูตรในกระบวนวิชาวิทยานิพนธ์ ไม่แตกต่างกันมากนัก คือ จุดประสงค์ของมหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยรามคำแหงกำหนดหน่วยกิตวิชาวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต (ซึ่งตรงตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาโทของทบวงมหาวิทยาลัยปี พ.ศ. 2533) ในขณะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำหนดจำนวนหน่วยกิตกระบวนวิชาวิทยานิพนธ์หรือเท่ากัน คือ 9 หน่วยกิต และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคามกำหนดหน่วยกิตวิชาวิทยานิพนธ์เพียง 6 หน่วยกิตทั้ง 2 หลักสูตร

3. รายวิชา ในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในระดับปริญญาโทโดยทั่วไปจะจัดรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์รวมกันไว้ ทั้งในกระบวนวิชาบังคับและวิชาเลือกมีเพียงมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่จัดเป็นกระบวนวิชาเอก 4 สาขาวิชา ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

3.1 กระบวนวิชาบังคับ ในกระบวนวิชาบังคับส่วนใหญ่จะประกอบด้วยรายวิชาต่าง ๆ ดังนี้ คือ การจัดหมวดหมู่และทำบัตรรายการชั้นสูง การบริการสารนิเทศ สารนิเทศศาสตร์เบื้องต้น การบริหารห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศชั้นสูง เทคโนโลยีสารนิเทศ หรือความรู้เกี่ยวกับเรื่องคอมพิวเตอร์ และวิธีการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ซึ่งรายวิชาเหล่านี้มีความจำเป็นสำหรับผู้ศึกษาในการนำไปใช้ในวิชาชีพบรรณารักษ์หรือนักสารนิเทศ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จึงเห็นความสำคัญและความจำเป็นจึงจัดเป็นกระบวนวิชาบังคับ นอกจากนี้ในกระบวนรายวิชาบังคับยังมีรายวิชาที่แตกต่างกัน ซึ่งมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เช่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เปิดสอนรายวิชาสารนิเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคามจัดรายวิชาจริยธรรมวิชาชีพบรรณารักษ์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหงเปิดสอนรายวิชามิติใหม่ทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เป็นกระบวนวิชาบังคับ

3.2 กระบวนวิชาเอก ในกระบวนวิชาเอกนี้มีเพียงมหาวิทยาลัยรามคำแหงเพียงสถาบันเดียวที่ผู้ศึกษาจะต้องเลือกเรียนรายวิชาในกระบวนวิชาเอก ซึ่งใน

หลักสูตรกำหนดไว้ 4 สาขาวิชา คือ 1) สาขาวิชาการจัดการห้องสมุดยุคใหม่ ประกอบด้วยรายวิชาการบริหารงานบุคคลในห้องสมุด สัมมนาปัญหาการบริหารและการบริการสารนิเทศของห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ ระบบอัตโนมัติในการบริหารห้องสมุด 2) สาขาวิชาสารนิเทศศาสตร์ ประกอบด้วยรายวิชาการประมวลผลข้อมูลสำหรับห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ การวิเคราะห์ระบบสารนิเทศ ตรรกะนี้และสาระสิ่งเขป การจัดการฐานข้อมูลในห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ 3) สาขาวิชาสื่อสารนิเทศ ประกอบด้วยรายวิชาการบริหารงานศูนย์สื่อสารนิเทศ การจัดบริการโครงการสร้างสรรค์ ระบบอัตโนมัติในการบริหารงานห้องสมุด และ 4) สาขาวิชาจดหมายเหตุและหนังสือหายาก ประกอบด้วยรายวิชาการอนุรักษ์เอกสารจดหมายเหตุ เทคโนโลยีสารนิเทศในการบริหารงานเอกสาร การบริหารงานจดหมายเหตุ นอกจากนี้ในแต่ละสาขาวิชาเอกยังมีรายวิชาที่กำหนดไว้ในกลุ่มวิชาเลือกอื่น ๆ และรายวิชาเอกบางรายวิชาที่จัดในกระบวนวิชาเลือกอีกด้วย

3.3 กระบวนวิชาเลือก กระบวนวิชาเลือก (ในโครงสร้างหลักสูตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒใช้เป็นวิชาเอกเลือก) มหาวิทยาลัยทุกแห่งที่เปิดสอนระดับปริญญาโท ทั้งในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จะประกอบด้วยรายวิชาที่เกี่ยวกับการดำเนินงานและการบริการในห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นรายวิชาที่เน้นความถนัดเฉพาะด้านทั้งในด้านสาขาวิชาเฉพาะ เช่น การวิเคราะห์ระบบงานห้องสมุด ทรัพยากรสารนิเทศ เรื่องไทยศึกษา วารสารหรือสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง ทรัพยากรสารนิเทศทางมนุษยศาสตร์ ทรัพยากรสารนิเทศทางสังคมศาสตร์ ทรัพยากรสารนิเทศทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งพิมพ์รัฐบาลและองค์การระหว่างประเทศ วัสดุทัศนวัสดุในห้องสมุด เป็นต้น รายวิชาเกี่ยวกับสถาบันบริการสารนิเทศ เช่น ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น รายวิชาที่เกี่ยวกับการนำคอมพิวเตอร์เข้ามาจัดการกับสารนิเทศ เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานสารนิเทศ โครงสร้างข้อมูลและการจัดระบบแฟ้มข้อมูล การจัดการแฟ้มข้อมูล ระบบการจัดการฐานข้อมูล ตลอดจนรายวิชาที่นำคอมพิวเตอร์เข้ามาประยุกต์ใช้ในงานห้องสมุด เป็นต้น รายวิชาบางรายวิชาแต่ละสถาบันอาจจะกำหนดในกระบวนวิชาแตกต่างกัน เช่น รายวิชาสัมมนาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคาม กำหนดเป็นรายวิชาบังคับ แต่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กำหนดในกระบวนวิชาเลือก

3.4 กระบวนวิชาพื้นฐาน ในกระบวนรายวิชาพื้นฐานแต่ละมหาวิทยาลัย กำหนดไว้สำหรับผู้ศึกษาที่ไม่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาบรรณารักษศาสตร์ หรือบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เรียงโดยไม่มีบทหนัก ซึ่งแต่ละรายวิชาจะเป็น

ความรู้ที่มีพื้นฐานในการศึกษาในขั้นสูงต่อไป เช่น การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ การทำ
 บัตรรายการและจัดหมวดหมู่หนังสือ บริการอ้างอิงและสารนิเทศ การบริหารงานห้องสมุด
 และศูนย์สารนิเทศ ทักษะวิทยาลัยกำหนดรายวิชาพื้นฐานเหมือนกัน เว้นแต่มหาวิทยาลัย
 สงขลานครินทร์ ที่ไม่กำหนดให้เรียนรายวิชา การบริหารงานห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ
 ในการกำหนดชื่อรายวิชาบางรายวิชาแตกต่างกัน ในขณะที่เนื้อหารายละเอียดของรายวิชา
 เหมือนกัน เช่น รายวิชาบริการอ้างอิงและสารนิเทศ จุดประสงค์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
 บิดตานี้ ใช้ชื่อบริการอ้างอิงเหมือนกัน แต่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใช้ชื่อรายวิชาว่า หนังสือ
 ประกอบการค้นคว้า มหาวิทยาลัยรามคำแหงไม่ได้กำหนดให้ผู้เรียนที่ไม่จบการศึกษาระดับ
 ปริญญาตรีในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ เรียนในรายวิชาพื้นฐานแต่ต้องสอบผ่านวิชาเสริม
 พื้นฐานในรายวิชาการจัดเก็บวัสดุสารนิเทศเพียง 1 รายวิชา และยังมีรายวิชาการพัฒนา
 ทรัพยากรสารสนเทศที่มหาวิทยาลัยอื่นกำหนดให้เป็นวิชาพื้นฐานในขณะที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 กำหนดให้เป็นรายวิชาเลือก

สำหรับรายวิชาในหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) ของ
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคาม ผู้ศึกษาจะต้องศึกษาราย
 วิชาในหมวดรายวิชาพื้นฐานทางการศึกษาเป็นวิชารากฐานของการศึกษาในหลักสูตรปริญญา
 การศึกษาทุกวิชาเอก และในรายวิชาทางบรรณารักษศาสตร์ซึ่งเป็นวิชาเอกประกอบด้วย
 วิชาเอกบังคับ วิชาเอกเลือก รายวิชาเอกบังคับที่เหมือนกับหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์
 และสารนิเทศศาสตร์ คือ การจัดหมู่และทำบัตรรายการ 2 สัมนาทางบรรณารักษศาสตร์
 และสารนิเทศศาสตร์ รายวิชาที่แตกต่างกัน คือทักษะเพื่อการสื่อสารด้านบรรณารักษศาสตร์
 และสารนิเทศศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์ในปัจจุบัน บรรณารักษศาสตร์ภาคปฏิบัติ แต่รายวิชา
 ที่เป็นรายวิชาในกระบวนวิชาบังคับของหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาบรรณารักษ-
 ศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) จะเป็นกระบวนรายวิชาเอกเลือกในหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต
 (บรรณารักษศาสตร์) เช่น วิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ในกระบวน
 วิชาเลือกจะประกอบด้วยรายวิชาต่าง ๆ เหมือนกับในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
 (สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) ดังรายละเอียดตารางแสดงการเปรียบเทียบ
 เทียบรายวิชาต่าง ๆ ของแต่ละมหาวิทยาลัย สำหรับหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต
 (สาขาบรรณารักษศาสตร์) จะกล่าวถึงเฉพาะกลุ่มวิชาเอกบังคับและวิชาเอกเลือก ซึ่งเกี่ยวข้องกับ
 สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ดังนี้

มหาวิทยาลัย	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์			มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์			มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคาม		
	บันทึก	เลือก	เลือก	บันทึก	เลือก	เลือก	บันทึก	เลือก	เลือก	บันทึก	เลือก	เลือก
รายวิชา	เลือก	เลือก	เลือก	บันทึก	เลือก	เลือก	บันทึก	เลือก	เลือก	บันทึก	เลือก	เลือก
รายวิชาบังคับเสรีตามฐาน	-	-	-	2	-	-	3	-	-	-	-	-
ภาคพัฒนาวิชาชีพการพยาบาล/การสาธารณสุขและ วิชาชีพเภสัชกรรม	-	-	-	2	-	-	3	-	-	-	-	-
การพัฒนาระบบการและการจัด บริการทางการแพทย์และสาธารณสุข/พันธกิจของพยาบาลวิชาชีพ	-	-	-	4	-	-	3	-	-	-	-	-
การบริหารงานของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย/การประเมิน และพัฒนาชุมชน	-	-	-	2	-	-	3	-	-	-	-	-

รายวิชาบังคับเสรีตามฐานวิชาชีพการพยาบาล/การสาธารณสุขและวิชาชีพเภสัชกรรมและการพัฒนาวิชาชีพ
 หมายเหตุ: รายวิชาบังคับเสรีตามฐานวิชาชีพการพยาบาล/การสาธารณสุขและวิชาชีพเภสัชกรรมและการพัฒนาวิชาชีพ
 1 มีค่าเทอมของหน่วยกิตการศึกษา

หมายเหตุ

ตัวเลขที่กำหนดไว้บนจำนวนหน่วยกิตในกระบวนวิชา เอกของมหาวิทยาลัย
รวมค่าแห่งมีความหมาย ดังนี้

- 1 หมายถึง จำนวนหน่วยกิตและรายวิชาในวิชาเอกสาขาการ จัดห้อง
สมุดสมัยใหม่
- 2 หมายถึง จำนวนหน่วยกิตและรายวิชาในวิชาเอกสาขาวิชาสารนิเทศศาสตร์
- 3 หมายถึง จำนวนหน่วยกิตและรายวิชาในวิชาเอกสาขาวิชาสื่อสารนิเทศ
- 4 หมายถึง จำนวนหน่วยกิตและรายวิชาในวิชาเอกสาขาวิชาจดหมายเหตุ
และหนังสือหายาก

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษา หลักสูตร วิเคราะห์ประเมินผลหลักสูตรวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ได้มีผู้ทำการวิจัยไว้ไม่มากนัก และส่วนใหญ่เป็นการ
วิจัยที่ทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาโทหรือสูงกว่าทั้งของไทยและ
ต่างประเทศ ซึ่งการวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปได้เป็น 4 ประเด็นใหญ่ ดังนี้ คือ
มาตรฐานหลักสูตร แนวโน้มของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ การ
ประเมินผลหลักสูตร และบุคลากรในตลาดแรงงานที่เกี่ยวข้องกับการบริการสารนิเทศ

1. มาตรฐานหลักสูตร

มาตรฐานหลักสูตรทางด้านบรรณารักษศาสตร์เท่าที่ค้นพบชิ้นแรกคือ ของ
บรรจง จันทรสา ซึ่งจัดทำในปี พ.ศ. 2517 ได้เสนอผลงานวิจัยเรื่อง Proposed
Standards for Education for Librarianship in Thailand โดยได้ศึกษา
การสอนบรรณารักษศาสตร์ในระดับมหาวิทยาลัยของประเทศไทยจำนวน 5 แห่ง ระหว่างปี
พ.ศ. 2494-2515 มีวัตถุประสงค์เพื่อจะปรับปรุง วิเคราะห์ และประเมินค่า การศึกษา
วิชาบรรณารักษศาสตร์ในเรื่องหลักสูตร ผู้สอน เงินอุดหนุน อุปกรณ์และวัสดุสิ่งพิมพ์ โดยนำ
ข้อเท็จจริงที่ได้มาเปรียบเทียบกับมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของประเทศอังกฤษ
และสหรัฐอเมริกา เพื่อจะกำหนดมาตรฐานที่เหมาะสมและนำมาใช้ได้กับโรงเรียนบรรณารักษ-
ศาสตร์ทุกแห่งในประเทศไทย ผลการวิจัยที่เกี่ยวกับหลักสูตร พบว่ามีปัญหา คือ หลักสูตรการ
สอนในระดับปริญญาโทยังไม่มีดีพอ และไม่มีมาตรฐานทางการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์
ที่รับรองกันเป็นทางการ

2. แนวโน้มของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

เกี่ยวกับเรื่องนี้มีผู้ศึกษาไว้หลายคน โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง และสถานที่เก็บข้อมูลแตกต่างกันดังนี้

ในปี พ.ศ. 2518 แวนซ์, แมกริลล์ และโดว์เนน (Vance, Magrill and Downen) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษามหาวิทยาลัยที่ควรเป็นในอนาคตโดยใช้เทคนิคเคลฟาย สรุปว่า การศึกษาของบรรณารักษศาสตร์ควรมีเป้าหมาย เน้นความรู้ความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก ควรมีลักษณะดังนี้

- 1) เน้นทฤษฎี ปรึกษา หลักทั่วไปที่ประยุกต์ได้กับทุก ๆ ด้านของบรรณารักษศาสตร์แทนการให้การศึกษอบรมงานห้องสมุดเฉพาะด้าน
- 2) การศึกษามหาวิทยาลัยควรตอบสนองแนวโน้มของการศึกษาร่วมวัฒนธรรม และสังคมในอนาคต
- 3) เน้นให้บรรณารักษ์มีความเข้าใจในวิชาชีพนี้โดยให้มีความรับผิดชอบต่อชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของวิชาชีพนี้โดยตรง

ในด้านของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์จึงควรพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถดังนี้

- 1) มีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการสื่อสารของมนุษย์ และมีความสามารถในการสื่อสาร
- 2) มีแนวคิดที่ว่า ห้องสมุดเป็นระบบสารนิเทศรวมที่สมบูรณ์
- 3) มีความชำนาญในการให้บริการ โดยเฉพาะบริการสารนิเทศ

ในปี พ.ศ. 2529 ชุ่มจิตต์ แซ่ฉั่น ได้ศึกษาแนวโน้มหลักสูตรและการสอนบรรณารักษศาสตร์ในมหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มของหลักสูตรและการสอนบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยปี พ.ศ. 2538 กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทางบรรณารักษศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ และอุดมศึกษา จำนวน 26 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคเคลฟาย จำนวน 3 รอบ รอบที่ 1 ใช้แบบสอบถามปลายเปิดเพื่อสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ รอบที่ 2 และรอบที่ 3 ใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 6 สเกล เพื่อให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความเป็นไปได้ โดยที่แบบสอบถามทั้ง 2 รอบหลังใช้ข้อความเดียวกันแต่รอบที่ 3 ได้เพิ่มคำมีชชฐานและพินัยระหว่างควอไทล์แสดงไว้ในแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้คำมีชชฐาน ฐานนิยม และพินัยระหว่างควอไทล์ ซึ่งผลการวิจัยปรากฏว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรควรเพิ่มเติมด้าน

ความสามารถในการเป็นนักสารนิเทศ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุด หลักสูตรจะเน้นการผลิตบุคลากรเพื่อทำงานในภาคธุรกิจ เอกชน ห้องสมุดเฉพาะ และห้องสมุดประชาชน เนื้อหาหมวดวิชาชีพระบบบรรณารักษศาสตร์จะประกอบด้วยวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ผสมผสาน และเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

ในปี พ.ศ. 2533 สุขุม เฉลยทรัพย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสารนิเทศศาสตร์ของวิทยาลัยครูในปีพุทธศักราช 2540 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและความสามารถของนักสารนิเทศ และศึกษาหลักสูตรสารนิเทศศาสตร์ระดับปริญญาตรีของวิทยาลัยครูในปีพุทธศักราช 2540 เฉพาะด้านจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง และรายวิชา เป็นการวิจัยอนาคตโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ผลการวิจัยด้านหลักสูตรสารนิเทศระดับปริญญาตรีของวิทยาลัยครูในปีพุทธศักราช 2540 โดยส่งแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางวิชาสารนิเทศศาสตร์ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 จำนวน 22 คน กลุ่มที่ 2 จำนวน 27 คน โดยแบ่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านสารนิเทศศาสตร์ประกอบด้วย ผู้บริหารสถาบันบริการสารนิเทศ อาจารย์มหาวิทยาลัย และอาจารย์วิทยาลัยครู จำนวน 3 รอบ สรุปได้ว่า ในด้านจุดมุ่งหมายจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตบรรณารักษ์ นักสารนิเทศ และบุคลากรทางวิชาชีพสารนิเทศขั้นต้น โดยมีความรู้ความสามารถที่ตรงกับความต้องการของสังคม มีคุณธรรม และมีความคิดสร้างสรรค์ โครงสร้างของหลักสูตรจะมีหน่วยกิตรวมระหว่าง 120-150 หน่วยกิต ในส่วนของวิชาเอกสารนิเทศศาสตร์จะแบ่งเป็น 3 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชาการจัดการสารนิเทศ 20-25 หน่วยกิต กลุ่มวิชาการบริการสารนิเทศ 20-25 หน่วยกิต และกลุ่มวิชาเทคโนโลยีสารนิเทศ 15-20 หน่วยกิต สำหรับรายวิชาสารนิเทศศาสตร์จะจำแนกตามกลุ่มวิชาดังนี้ กลุ่มวิชาพื้นฐานสนับสนุนวิชาเอก กลุ่มวิชาพื้นฐานที่สำคัญของสารนิเทศศาสตร์ กลุ่มวิชาการจัดการสารนิเทศกลุ่มวิชาการบริการสารนิเทศ กลุ่มวิชาเทคโนโลยีสารนิเทศ และรายวิชาการฝึกงานสารนิเทศโดยรายวิชาที่กำหนดในแต่ละกลุ่มวิชาควรมีจำนวนหน่วยกิตรายวิชาละ 3 หน่วยกิต นอกจากนี้ สุขุม เฉลยทรัพย์ ยังได้ระบุถึงผลกระทบที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรสารนิเทศศาสตร์ระดับปริญญาตรีของวิทยาลัยครูในปี พ.ศ. 2540 ที่เป็นไปได้มากที่สุดคือ ความต้องการสารนิเทศที่ถูกต้องตรงความต้องการอย่างสะดวกและรวดเร็ว นอกจากนั้นผลกระทบที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรสารนิเทศศาสตร์ที่เกินไปได้มากอีกหลายประการ เช่น การสื่อสารของสารนิเทศมีรูปแบบที่เพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ถูกต้องและตรงกับความต้องการ การแข่งขันทางธุรกิจที่ต้องใช้สารนิเทศประกอบการตัดสินใจ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา เป็นต้น

3. การประเมินผลหลักสูตร

การประเมินผลหลักสูตร ผู้ศึกษามักประเมินผลโดยผ่านอาจารย์ และ นักศึกษา ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2518 มาคินี ประเสริฐวงศ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาและ ประเมินผลหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะให้เห็นถึงความเหมาะสมของหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ของ คณะศิลปศาสตร์ในด้านความมุ่งหมาย เนื้อหาและระยะเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ตลอดจน การสอนการใช้อุปกรณ์การสอน และการประเมินผล เพื่อให้ทราบถึงข้อดีและข้อบกพร่อง ของหลักสูตร และเพื่อแนะแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกันทั้งในด้านความมุ่งหมายของเนื้อหาและกำหนดเวลา

วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์สาขา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 7 คน ผู้สำเร็จ การศึกษาสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์จำนวน 94 คน และผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาบรรณารักษศาสตร์จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มโดยใช้ 4 รูปแบบ คือ แบบถาม ตอบสั้น ๆ แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบบให้เลือกตอบ และแบบสอบถามปลาย เปิด ส่วนผลการวิจัยได้สรุปแยกความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นสองประเภทคือ อาจารย์ ผู้สอนและบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษา ในด้านของอาจารย์ผู้สอนมีความเห็นว่าจุดมุ่งหมายของ หลักสูตรเหมาะสมดีแล้ว เนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และผู้ เรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานได้มาก สำหรับผลการสรุปเรื่อง จุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร พบว่าบัณฑิตส่วนใหญ่มีความเข้าใจจุดมุ่งหมายเป็นอย่างดี สามารถนำไปใช้ กับงานห้องสมุดทั่วไปได้ดี โดยเฉพาะงานเทคนิค และการให้บริการ เนื้อหาวิชาตรงต่อ ความสนใจสามารถนำไปใช้ประโยชน์คือสถานการณ์ปัจจุบันได้ ปี พ.ศ. 2529 ภาควิชา บรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้ทำการสำรวจสภาพ การทำงานของบัณฑิต โดยสอบถามความเห็นของมหาบัณฑิตและบัณฑิตที่มีต่อหลักสูตร 5 ประการคือจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร จำนวนรายวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตร เนื้อหาของ แต่ละรายวิชา ความทันสมัยของหลักสูตร และความทันสมัยของเนื้อหาแต่ละรายวิชา ในส่วน ความเห็นของมหาบัณฑิตมีความเห็นว่า จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรเหมาะสม ส่วนจำนวน รายวิชา เนื้อหา ความทันสมัย ในทุกหัวข้อที่เหลือทั้งหมดควรปรับปรุง และเสนอแนะว่าภาค วิชาบรรณารักษศาสตร์ควรบรรจุเนื้อหาใหม่ ๆ ให้ทันสมัยและความก้าวหน้าทางด้านวิชาการ ให้ลดวิชาการศึกษา ควรจัดวิชาเลือกใหม่ ๆ เช่น คุณธรรมและจรรยาบรรณสำหรับรายวิชา

ต่าง ๆ ที่ควรเพิ่มเติมในหลักสูตร เห็นสมควรเพิ่มเติมตามความถี่จากมากไปหาน้อยได้แก่ รายวิชาคอมพิวเตอร์ สารนิเทศศาสตร์ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ประชาสัมพันธ์ มนุษยสัมพันธ์ วัสดุทัศนวิสัย งานธุรการ จิตวิทยาสำหรับบรรณารักษ์ การเขียนโครงการ และการวิจัย และ รายวิชาที่ควรตัดออกจากหลักสูตรคือ วรรณกรรม/ความรู้ทางด้านต่าง ๆ วรรณกรรมทางการศึกษา บรรณานุกรม และสิ่งพิมพ์รัฐบาล ปี 2533 สหศึกษา สิริสุขกนิมิต ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความแตกต่างทางด้านสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาของมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีพื้นฐานกับไม่มีพื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ มหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เข้าศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2517-2528 และสำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2519-2530 จำนวน 241 คน แยกเป็น มหาบัณฑิตที่มีพื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์ 168 คน และมหาบัณฑิตที่ไม่มีพื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์ 73 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ฉบับสำหรับมหาบัณฑิตที่มีพื้นฐานกับไม่มีพื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์ ผลสรุปจากการวิจัยที่เกี่ยวกับหลักสูตร พบว่า ผู้ตอบเห็นด้วยอย่างยิ่งที่ควรจะมีการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการทางวิชาชีพและตลาดแรงงาน โดยเปิดสอนรายวิชาคอมพิวเตอร์และสารนิเทศศาสตร์ให้มากขึ้น

ในปี พ.ศ. 2534 อุมาวดี โกศล ได้ศึกษาวิจัยเรื่องศักยภาพในการขยาย การศึกษาด้านสารนิเทศของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงใน สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย ระหว่าง ปี พ.ศ. 2521-2531 เพื่อจำแนกและจัดลำดับความสำคัญของแนวคิดที่เกี่ยวกับหลักสูตร และเพื่อที่จะศึกษา ศักยภาพของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรใน การพัฒนาเพื่อการขยายการศึกษาไปสู่หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และ สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธี คือสำรวจจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและ ทุติยภูมิ และสัมภาษณ์ผู้บริหารมหาวิทยาลัยจำนวน 3 คน คณบดี 1 คน หัวหน้าภาควิชา 1 คน และอาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จำนวน 18 คน ผลการวิจัยในส่วนของ ความคาดหวังเกี่ยวกับหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในอนาคต พบว่า 1) จุดมุ่งหมายในการผลิตบัณฑิตจะเน้นผลิตบัณฑิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด แรงงานและความต้องการของประเทศโดยเฉพาะตลาดแรงงานด้านเอกชน เพิ่มเติมความสามารถในการเป็นนักเอกสารสนเทศและความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับ ห้องสมุด 2) แนวทางในการจัดหลักสูตรควรจะเป็นสหสาขาวิชา เนื้อหาหมวดวิชาจะ ประกอบด้วยวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ผสมผสานกัน โดยเน้นความรู้ใน

เรื่องทั่วไป หรือพื้นฐานในสาขาที่ห้องสมุดหรือศูนย์สารนิเทศเน้นเฉพาะ มีวิชาเลือกหลาย ๆ สาขา เพื่อประยุกต์ประกอบอาชีพอื่นได้ หลักสูตรควรเพิ่ม ลด รวมรายวิชาให้สอดคล้องกับ พัฒนาการทางวิชาชีพและตลาดแรงงานโดยควรกำหนดตลาดแรงงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ให้ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนผลิตบัณฑิตที่เหมาะสม และ 3) ข้อเสนอแนะในการจัดรายวิชา รายวิชาที่กล่าวถึงมากที่สุดเป็นความรู้เกี่ยวกับ คอมพิวเตอร์ การใช้คอมพิวเตอร์กับงานห้องสมุด เทคโนโลยีสารนิเทศ สารนิเทศศาสตร์ และวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาษาต่างประเทศ การจัดการ การตลาด การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ ในการจำแนกและจัดลำดับความสำคัญทางแนวความคิดด้านการจัดหลักสูตร ในส่วนของกระบวนวิชาซึ่งจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสาขาวิชาสารนิเทศศาสตร์และ บรรณารักษศาสตร์ กลุ่มสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และกลุ่มวิชาที่เกี่ยวข้อง เมื่อพิจารณา จากการจัดลำดับความสำคัญของรายวิชา พบว่า กลุ่มสาขาวิชาสารนิเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ กลุ่มรายวิชาที่มีการเสนอรายชื่อมากที่สุดอยู่ในกลุ่ม การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในงานห้องสมุด อันดับ 2 คือกลุ่มรายวิชาการออกแบบและการจัดการฐานข้อมูล การสื่อสาร การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สารนิเทศศาสตร์ และปรัชญาและสังคมวิทยาเกี่ยวกับ สารนิเทศ กลุ่มรายวิชาในสาขามหาวิทยาลัย อันดับ 1 ได้แก่ การจัดการทรัพยากร และองค์การ อันดับ 2 ได้แก่ ผู้ใช้บริการและบริการอ้างอิง และในกลุ่มสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง อันดับ 1 คือกลุ่มรายวิชาด้านการบริหาร การจัดการ และบัญชี

4. บุคลากรในตลาดแรงงานที่เกี่ยวข้องกับการบริการสารนิเทศ

บุคลากรในตลาดแรงงานบริการสารนิเทศ นับเป็นผลผลิตของหลักสูตร ปัจจุบันหนึ่งที่สะท้อนภาพของหลักสูตร ดังนั้นจึงมีผู้ศึกษาบุคลากรเหล่านั้น และสำรวจความต้องการบุคลากรในตลาดแรงงาน เพื่อนำผลที่ได้มาเป็นปัจจัยในการจัดทำ เปลี่ยนแปลง และแก้ไขหลักสูตรด้วย

ในปี พ.ศ. 2525 ออโตโต (Otto) ทำการศึกษาเรื่องบรรณารักษ์ห้องสมุด มหาวิทยาลัยในศตวรรษที่ 21 มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมคำทำนายจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับหน้าที่ บทบาท สภาพภาพของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ตลอดจนทักษะ และความรู้ ในอนาคต โดยใช้เทคนิคเดลฟายจำนวน 3 รอบ สอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ 123 คน จาก บรรณารักษ์ ผู้บริหารห้องสมุด (ผู้อำนวยการ) และอาจารย์บรรณารักษศาสตร์ ผลจากการวิจัยในด้านที่เกี่ยวกับหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์สรุปว่า วิชาการบริหารงานห้องสมุด การทำบัตรรายการ และการจัดหา ยังคงเป็นวิชาที่สำคัญ และวิชาที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าควรมีในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 คือ เทคโนโลยีการศึกษา ทักษะการวิจัย

การสื่อสารระหว่างบุคคล และทักษะในวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศศาสตร์ สำหรับระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับหลักสูตรปริญญาโททางบรรณารักษศาสตร์ในอนาคตรวบรวมใช้เวลา 2 ปี และ ในปีเดียวกันนี้ แฮร์ริส (Harris) ศึกษาเกี่ยวกับบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย เช่นเดียวกัน เห็นว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยควรเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ ต้องการสำรวจหาข้อเท็จจริง ฉะนั้นบรรณารักษ์จึงควรชำนาญการวิจัย สำหรับการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์ที่เหมาะสมนั้น แฮร์ริสเห็นว่า หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ควรมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเร่งด่วน เช่น ควรมีวิชาการให้การศึกษาแก่ผู้ใช้ วิชาการสอนและเทคโนโลยีการศึกษา การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ระดับพื้นฐาน สอนให้บรรณารักษ์อย่างน้อย รู้จักประยุกต์ใช้ไมโครคอมพิวเตอร์กับงานห้องสมุด ในส่วนของวิชาหลักทางบรรณารักษศาสตร์ คือ วิชาการถ่ายทอดสารนิเทศ (Information Transfer) ซึ่งเป็นวิชาที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางวิชาชีพอย่างยิ่ง แฮร์ริสไม่รวมถึงการจัดหมู่และทำบัตรรายการ และยังได้ตั้งข้อสังเกตว่า ยิ่งระบบห้องสมุดให้ความสนใจกับงานเทคนิคนี้มากเท่าใด ห้องสมุดลำหลังมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ปรากฏในขณะนี้ ตลอดจนพัฒนาการของสำนักงานบรรณานุกรม ทำให้งานการทำบัตรรายการลดความสำคัญลง บรรณารักษ์ต้องไปทำงานสารนิเทศอย่างอื่น รู้จักใช้ฐานข้อมูลด้วยเครื่องจักรกล

ในปี พ.ศ. 2532 มุกิดา ไตรลิขิต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ลักษณะตำแหน่งงานด้านการจัดการสารนิเทศตามความต้องการของสถาบันธุรกิจเอกชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปริมาณ แนวโน้มการเติบโตและลักษณะของตำแหน่งงานด้านการจัดการสารนิเทศในภาคเอกชนจากประกาศรับสมัครงานในหนังสือพิมพ์วิภาวดี จำนวน 428 ฉบับ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสำรวจความต้องการกำลังคนจากประกาศรับสมัครงานและตารางวิเคราะห์ตำแหน่งงาน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ผลการศึกษา พบว่า ตำแหน่งงานในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ส่วนใหญ่ต้องการกำลังคนที่มีคุณสมบัติพิเศษด้านความรู้ภาษาต่างประเทศ ประสบการณ์ในการทำงาน ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ และปี 2534 ราหุน วรสิทธิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สถานภาพและแนวโน้มของบริการสารนิเทศเชิงพาณิชย์ในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจบริการสารนิเทศเชิงพาณิชย์ในประเทศไทยในด้านจำนวน ลักษณะและขนาดของธุรกิจ ประเภทของฐานข้อมูลที่ให้บริการ ลักษณะและจำนวนบุคลากร และจำนวนของผู้ใช้จำแนกตามวิธีให้บริการ นอกจากนี้ยังมุ่งคาดคะเนจำนวนของธุรกิจนี้ในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2533-2543 เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากศูนย์เอกสารธุรกิจกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งรวบรวมได้จากแหล่งโฆษณา และนามานุกรมทางธุรกิจจำนวน 40 บริษัท วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยในด้านความสามารถของบุคลากรที่ให้บริการ

สารสนเทศต้องเป็นบุคลากรที่มีความชำนาญพิเศษด้านคอมพิวเตอร์ คือต้องการให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานใช้ไมโครคอมพิวเตอร์ได้มากที่สุด ความชำนาญพิเศษที่บริษัทต้องการในอนาคต ได้แก่ ทักษะภาษาต่างประเทศ และปัญหาที่พบมากที่สุด คือการขาดแคลนบุคลากรที่จะรองรับการขยายตัวของธุรกิจบริการสารสนเทศเชิงพาณิชย์ และบุคลากรขาดความชำนาญในงานบริการสารสนเทศ ซึ่งผู้วิจัยให้ความเห็นว่าควรจะมีการพัฒนาหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน เช่น ความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ การเรียนรู้ระบบเทคโนโลยีใหม่ ๆ ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้บัณฑิตในสาขามีโอกาสในการแข่งขันเข้าทำงานมากขึ้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ขอสรุปเป็นประเด็นสำคัญ 2 ประเด็นคือ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร และบุคลากรในตลาดแรงงานที่เกี่ยวข้องกับการบริการสารสนเทศ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์จะเป็นการศึกษาเรื่องของหลักสูตรทั้งในปัจจุบันและอนาคต ต่างมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อต้องการทราบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด หลักสูตรควรเป็นอย่างไร และควรจะมีการปรับปรุงหลักสูตรอย่างไรทั้งในด้านจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหารายวิชา การเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผล ผลการวิจัยส่วนใหญ่จะปรากฏออกมาใกล้เคียงกัน คือหลักสูตรด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์จะต้องปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ และสอดคล้องกับความก้าวหน้าของวิชาการ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งนี้เพื่อที่จะผลิตผู้ที่สำเร็จการศึกษาได้ตรงตามความต้องการของสังคมและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านเนื้อหาวิชาจะพบว่านอกจากเนื้อหาวิชาบรรณารักษศาสตร์แล้ว ควรจะมีการเพิ่มรายวิชาทางด้านสารสนเทศศาสตร์ให้มากขึ้น เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุด เทคโนโลยีสารสนเทศ สารสนเทศศาสตร์ การออกแบบและการวิเคราะห์ระบบ ฯลฯ และวิชาที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น ภาษาต่างประเทศ การสื่อสาร เป็นต้น

สำหรับบุคลากรในตลาดแรงงานที่เกี่ยวข้องกับการบริการสารสนเทศ ผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า ตลาดแรงงานมีความต้องการบุคลากรในด้านบริการสารสนเทศที่มีความสามารถทำงานได้ทั้งภาครัฐและเอกชน และต้องมีความชำนาญหรือปฏิบัติงานโดยใช้เครื่องมือสมัยใหม่ได้ เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ ผลการวิจัยเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ที่ต้องปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตร เพื่อที่จะผลิตผู้ที่สำเร็จการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

หลักสูตรในระดับมหัฒพิฒนัฒเป็นหลักสูตรที่มุ่งผลิตบุคลากรระดับสูงเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในตลาดแรงงานได้ตรงกับความต้องการและมีประสิทธิภาพ จึงเห็นว่าการศึกษาวิจัยเพื่อคาดการณ์ในอนาคตของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหัฒพิฒนัฒเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมยุคสารนิเทศ เพื่อที่จะใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทาง นโยบาย ในการจัดหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ต่อไป